

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
 บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ข้อดกถงเบื่องค่น.....	7
นียบมศัพท่เฉพาะ.....	7
2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
ความหมายของคำว่า “ปอย”	9
ความหมายของคำว่า “ปอยหลวง”	12
แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	38
รูปแบบการวิจัย	38
คำถามการวิจัย	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	38
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
การวิเคราะห์ข้อมูล	41
กรอบแนวคิดในการทำวิจัย	43
4 ภูมิหลังความเป็นมาของงานปอยหลวงล้านนา	45
ภูมิหลังความเป็นมาของงานปอยหลวงล้านนา	45
สมัยทริภุญชัย	46
สมัยราชวงศ์มังราย	51
สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน	59
สมัยปัจจุบัน	79
5 องค์ประกอบของงานปอยหลวง.....	99
พิธีกรรม	99
ความเชื่อทางพุทธศาสนา	100
ความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเสนาสนะถวาย	100
อานิสงส์ทานตุ่ง	101
ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ (“เมื่อจันทร์ วันดี”)	101
ความเชื่อการหลีกเคราะห์	102
ความเชื่อเรื่องพระอุปคุต	102
พิธีอาราธนาพระอุปคุต	105
พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่	109
พิธีอบรมสมโภชพระเจ้า	113
พิธีเวียนทานเสนาสนะถาวรวัตถุ	143
ภูมิปัญญา	147
“ตุ่ง” ในสังคมวัฒนธรรมล้านนา	148

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภูมิปัญญาการทำตุ้ง	151
ต้นครัวทาน	152
ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในงานปอยหลวง	166
สังคม	176
ความสัมพันธ์ของครอบครัว และเครือญาติ	176
ระบบความสัมพันธ์ของ “หัววัด”	179
การตัดหัววัด	186
6 บทบาทและคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน.....	189
บทบาทของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน.....	189
บทบาทด้านการทำนุบำรุงพุทธศาสนา	189
บทบาทด้านความเชื่อ	191
บทบาทด้านการสืบทอดภูมิปัญญา	193
บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีของชุมชน.....	197
บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ.....	199
บทบาทด้านความกตัญญูต่อบรรพชน	200
บทบาทด้านความสัมพันธ์ของ “หัววัด”	203
บทบาทด้านการขัดเกลาสังคม (Socialization)	204
คุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน	206
คุณค่าด้านจิตใจ	206
คุณค่าด้านสุนทรียะ	208
คุณค่าด้านความเข้มแข็งของชุมชน	210
คุณค่าด้านการสำแดงตนของภูมิปัญญา.....	212
คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม.....	214

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	219
สรุปผลการวิจัย	219
ภูมิหลังความเป็นมาของงานปอยหลวง	219
องค์ประกอบของงานปอยหลวง	221
บทบาทของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน....	222
คุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน.....	223
อภิปรายผล	225
ผลกระทบจากการจัดงานปอยหลวง	225
บทบาทด้านความเชื่อ	232
บทบาทด้านการสืบทอดภูมิปัญญา	236
บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีของชุมชน และเครือญาติ	237
พลวัตของงานปอยหลวง: การแพร่รั่วทวน	239
ข้อเสนอแนะ	243
บรรณานุกรม.....	245
ประวัติผู้วิจัย.....	256
ภาคผนวก	257
ภาคผนวก ก คำอาราธนาพระอุปคุต	258
ภาคผนวก ข คำสุมารั้วทวน และคำเวณทวนวิหารวัดธาตุคำ	260
ภาคผนวก ค คำเวณทวนวิหาร วัดป่าแดด	262
ภาคผนวก ง คำสุมารั้วทวน และคำเวณทวนวิหารวัดแม่แก้วหลวง.....	267
ภาคผนวก จ คำสุมารั้วทวน 5 โกฐาก แบบโวหาร ฉบับพระครูอดุลสีลกิจต์	271
ภาคผนวก ฉ คำถวายข้าวมธุปายาส ในพิธีเบิกเนตรพระเจ้า	275
ภาคผนวก ช เพลงปอยหลวงวังสะแกง.....	278
ภาคผนวก ซ ตารางแสดงรายการการจัดงานปอยหลวงของวัดในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน	279

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 เปรียบเทียบรูปแบบของการจัดงานปอยหลวงของจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน	88
4.2 แสดงภูมิหลัง และลักษณะเด่นของงานปอยหลวง	97

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานที่ประการของพารัสสันส์	18
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	44
4.1 การทอดถวายองค์ผ้าป่าสามัคคี โดยพ่อหนานดำรงค์ ชัยเพ็ชร และครอบครัว เพื่อสมทบทุนสร้างกุฏิสงฆ์ ณ วัดบ้านท้อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่...	82
5.1 พระอุปคุตประดิษฐานด้านหน้าพระวิหารวัดศรีเกิด ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่	104
5.2 การเตรียมห่อพระอุปคุตในงานปอยหลวงวัดบ้านท้อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.....	106
5.3 ขบวนแห่เพื่อไปอาราธนาพระอุปคุต ในงานปอยหลวงวัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	107
5.4 ปูจาร์ยกำลังกล่าวอาราธนาพระอุปคุต ณ ทำน้ำปิง วัดศรีโคง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแห่อัญเชิญไปประดิษฐานในงานปอยหลวงวัดธาตุคำ ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	108
5.5 ห่อพระอุปคุต ในงานปอยหลวงวัดเมืองสาครน้อย ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	109
5.6 การเตรียมเสตง หรือกระทง สำหรับการบูชาท้าวทั้งสี่	111
5.7 การบูชาท้าวทั้งสี่ ในงานปอยหลวงวัดป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	113
5.8 สวย (กรวย) สวมองค์พระพุทธรูปในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ในงานปอยหลวง วัดไชยสถาน (บ้านเกาะ) ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	116
5.9 แว่นสายตาพระเจ้า ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้างานปอยหลวงวัดเสาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	119
5.10 ชันครู 108 งานปอยหลวงวัดเสาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.11 ต้นดอก หมากเบ็ง และหมากส้ม ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ในงานปอยหลวง วัดช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่	122
5.12 ตัวแทนคณะศรัทธาผู้ถวายปัจจัยแด่วัดป่าบางหลวง กำลังจุดเทียนมงคลชัย ในพิธีอบรมสมโภชพระเจดีย์ และพระเจ้าทันใจ ในงานปอยหลวงวัดป่าบางหลวง ตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่	126
5.13 เจ้าอาวาสวัดสวนพริกกำลังยกยอขันสุมาแก้ว 5 โกรฐาก ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า งานปอยหลวงวัดสวนพริก ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	128
5.14 เจ้าคณะตำบลหนองควาย เขต 2 อำเภอหางดง กำลังจุดเทียนชัยมงคล ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ในงานปอยหลวงพระวิหาร วัดสวนพริก ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	129
5.15 พระสงฆ์กำลังสวดเจริญพระพุทธมนต์ “สวดมนต์ต้น” ในพิธี อบรมสมโภชพระเจ้า ในงานปอยหลวงพระวิหาร วัดสวนพริก ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	132
5.16 พระราชปัญญาโมลี เจ้าคณะจังหวัดลำพูน กำลังแสดงพระธรรมเทศนา ธรรมปฐมสมโพธิ ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ในงานปอยหลวงพระวิหาร วัดไชยสถาน (บ้านเกาะ) ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	134
5.17 หญิงสาวชาวปกากะญอ คณะศรัทธาวัดพระบาทห้วยต้ม กำลังกวนข้าวมธุปายาส ในพิธีอบรมสมโภชพระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย วัดพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถี จังหวัดลำพูน	140
5.18 เจ้าอาวาสวัดเสาหิน กำลังเปิดฝ้าคลุมเศียรพระพุทธรูปในพิธีอบรมสมโภช ในงานปอยหลวงวัดเสาหิน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	141
5.19 คณะศรัทธาชาวบ้านวัดพระบาทห้วยต้ม กำลังอธิฐานจิตถวายข้าวมธุปายาส ในพิธีอบรมสมโภชพระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย วัดพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถี จังหวัดลำพูน	142
5.20 คณะศรัทธาชาวบ้านวัดป่าแดด กำลังเข้าร่วมพิธีการสืบทอดเพลง ในพิธีเวณทวนวิหาร วัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	146

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.21 ตุ๊กไสย ในงานปอยหลวงวัดบ้านหลุก ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ...	149
5.22 ตุ๊กชาววา ในงานฉลองพระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย วัดพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน	151
5.23 คณะศรัทธาชาวบ้านกำลังติดกระดาษประดับตกแต่งต้นครีวทาน ในงานปอยหลวง วัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	153
5.24 ต้นครีวทานแบบต้นดอก ในงานปอยหลวงวัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	154
5.25 ต้นครีวทานแบบวงไหว ในงานปอยหลวงวัดบ้านหลุก ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	155
5.26 ต้นครีวทานแบบบังวัน ในงานปอยหลวงวัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	156
5.27 ต้นครีวทานแบบนกยูง ในงานปอยหลวงวัดหนองช้างค้ำ ตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.....	157
5.28 ต้นครีวทานหลวง ในงานฉลองพระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย วัดพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน	158
5.29 ต้นครีวทานแบบต้นกา ในงานปอยหลวงวัดศรีมุงเมือง (หลวงเหนือ) ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	159
5.30 ต้นเงิน ในงานปอยหลวงวัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน	160
5.31 ต้นพุ่มดอกไม้ พร้อมกลองตั้งโนง และกลองปี่จ้อย ของพ่อหนานดำรงค์ ชัยเพ็ชร และครอบครัวถวายในงานปอยหลวงวัดบ้านท่อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	161
5.32 วงตั้งโนง คณะพ่อหนานดำรงค์ ชัยเพ็ชร กำลังแห่หน้าขบวนต้นครีวทาน คณะศรัทธาหมู่ที่ 5 ไปถวายในงานปอยหลวงวัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	163
5.33 แสดงรูปแบบการจัดขบวนแห่ในงานปอยหลวงของคณะห้วยวัด	164

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.34 ขบวนแห่ต้นครุฑทาทนหัววัดของวัดสันตะยอม ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย ไปถวายในงานปอยหลวงวัดแม่แก้ดหลวง ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	164
5.35 การถวายต้นครุฑทาทนของคณะศรัทธาวัดหนองช้างค้ำในงานปอยหลวง วัดหนองช้างค้ำตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	166
5.36 คณะช่างฟ้อน และวงตี๋โนง กำลังแห่หน้าต้นครุฑทาทนหัววัดของวัดเมืองสาครหลวง ไปถวายในงานปอยหลวงวัดเมืองสาครน้อย ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	168
5.37 ช่างขอ คณะบัวตอง เมืองพร้าว กำลังแสดงในงานปอยหลวงวัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	172
5.38 ลิเกคณะ ส.สำราญศิลป์ กำลังแสดงในงานปอยหลวงวัดพุกช้าง ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	173
5.39 วงเต๋ถึง คณะวังสิงห์คำใต้ กำลังแห่ต้อนรับขบวนแห่ต้นครุฑทาทนในงานปอยหลวง วัดอุโมงค์ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	174
5.40 วงกลองปู่เจ้า กำลังแห่หน้าต้นครุฑทาทนมาถวายภายในวัด ในงานปอยหลวง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	175
5.41 รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย	177
5.42 การจัดอาหาร เครื่องดื่ม และสถานที่เพื่อต้อนรับญาติพี่น้องที่มาร่วมงานปอยหลวง ในงานปอยหลวงวัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	179
5.43 ขงยอมครุฑ จากวัดต้นฝ้าย ตำบลสารภี อำเภอสาร์ภี น้อมถวายแด่วัดช้างเคือง ในงานปอยหลวงวัดช้างเคือง ตำบลสารภี อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	182
5.44 แสดงความสัมพันธ์ของหัววัดจากความสัมพันธ์ของเครือข่ายจากการแต่งงาน	184
5.45 การแสดงกลองก้นยาวของหัววัด วัดชัยสถาน (ป่าเสร้าน้อย) ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด ในงานปอยหลวงวัดสันทรายคั่นกอก ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	186
6.1 ป้ายเชิญชวนร่วมงานปอยหลวงวัดป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.....	191

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
6.2 ช่างฟ้อนเล็บกำลังฟ้อนแสดงความสามารถในงานปอยหลวงวัดหนองช้างค้ำ ตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน	196
6.3 ด้นคร่ำทวน “บ้านเล็ก” สำหรับอุทิศแด่บรรพชน ในงานปอยหลวงวัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน	201
6.4 ป้ายชื่อคณะศรัทธาได้ทำบุญอุทิศไปถึงบรรพชนในงานปอยหลวงวัดพระนอนหนองฝ้าง ตำบลหนองฝ้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	202
6.5 วงตั้งโนงจากกลุ่มเยาวชนวัดท่าหลุก ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แห่บรรเลงในงานปอยหลวงวัดร้องอ้อ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ..	206
6.6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาลาการเปรียญ วัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่วาดภาพโดย สล่าอินตา นามูติ	209
7.1 รถเขยกเคลื่อนที่ คณะศรัทธานำมาใช้แห่ด้นคร่ำทวนในงานปอยหลวง วัดบ้านท่อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	241
7.2 วงตั้งโนง กำลังแห่หน้าขบวนด้นคร่ำทวน ในงานปอยหลวงวัดสันดอนมูล ตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	243